

گزارشی درباره ایده‌ها، برنامه‌ها و مصائب ساماندهی میدانگاه تجریش

پلازایی که مردم می‌خواهند

نورا حسینی

خاطره مشترک چند نسل است قدم‌زنی سرپل. مقصد بسیاری از اتوبوس‌سواری‌های آخر هفته میدان تجریش بود و زیارت سه‌شنبه‌های امام‌زاده صالح و نذر نمک و لقمه نان و پنیر و سبزی، که هم در خاطرات مادران مان هست و هم ما که دیگر به میانسالی رسیده‌ایم. بعد از زیارت هم، بازارگردی و بوی سبزی و میوه تازه تکیه تجریش و خوردن چند سیخ جگر. بسیاری هنوز سمنوی سفره هفت‌سین‌شان را از این محله تهیه می‌کنند. ساماندهی این میدان پرخاطره، سال‌هاست در دستور کار مدیران شهری قرار گرفته است؛ از سال ۸۴ تا امروز. یک بار برای بردن آدم‌ها به زیرزمین برنامه‌ریزی می‌کنند و بار دیگر قرار می‌شود خودروها به زیرزمین بروند و سطح خیابان به پیاده‌راه تبدیل شود. زمانی از طرح بزرگی می‌گویند که از میدان تجریش آغاز می‌شود و تا میدان قدس ادامه دارد.

به گفته محمدسعید ایزدی، استاد دانشگاه و طراح شهری تاکنون هفت طرح برای ساماندهی این میدان پیشنهاد شده که برخی از این طرح‌ها با نگاه عمرانی، فقط به عنوان یک عرصه شهری، زیرگذر یا روگذری را پیشنهاد داده‌اند و برخی پروژه‌ها هم با کیفیت بیشتری به موضوع نگاه کرده‌اند. به گفته ایزدی، در سال ۹۹ پیاده‌راه شدن خیابان شهرداری مطرح شد و اینکه بتوان بخشی از ترافیک خیابان شهرداری را به خیابان حمید و بخش شمالی بیمارستان منتقل کرد؛ ولی از ابتدا معلوم بود این پروژه همان‌طور که مشاور مجموعه هم اعلام کرد، معضل ترافیک را دوچندان می‌کند؛ این طرح با وجود تمایلی که برای اجرای آن وجود داشت، محقق نشد و پروژه اتصال میدانگاه تجریش، توسط شرکت هنر و معماری ایوان مهر ایرانیان و گروه اقتصادی و مهندسی لوتوس و شهرداری منطقه یک تهران آغاز شد.

این طراح شهری ادامه می‌دهد: تمرکز روی خود میدان تجریش بود و شاید در دسترس‌ترین عرصه، پارکینگ اتوبوس‌ها بود. میدان تجریش یک فضای شهری بی‌نظیر در مقیاس منطقه و شهر است که نیازمند توجه به گروه‌های مختلفی است که در آنجا حضور پیدا می‌کنند؛ چه کسانی که برای زیارت امام‌زاده صالح می‌آیند، و چه کسانی که برای بازار تجریش مراجعه می‌کنند، و چه کسانی که برای گذران اوقات فراغت به میدان یا برای رفتن به درکه و دربند می‌آیند؛ مخاطبان متنوع و گسترده‌ای دارد که این فضای شهری هیچ زیرساختی را برای این گروه‌ها فراهم نکرده و معضلات موجود، تداخل پیاده و سواره و معضلات

مانده؛ یعنی اتصال این مجموعه به شرق، شمال و غرب. بخشی از این طرح، اتصال این پروژه به پهنه‌های اطراف خود است.

گام دوم ساماندهی میدانگاه تجریش

مرحله دوم پروژه مشتمل بر طراحی بخش شمالی و شرقی میدانگاه تجریش بود. هدف از طراحی بخش شمالی میدانگاه، یکپارچه‌سازی محوطه بازار و مسجد فاطمیه و نیز بهسازی و ساماندهی وضع موجود بود. همچنین در طراحی بخش شرقی محل اتصال میدانگاه به بازار، تکیه و امام‌زاده مورد تأکید قرار گرفته است. در مرحله سوم پروژه، هدف ساماندهی و بهسازی رودخانه تجریش، حل مسائل ترافیکی و ارائه راهکارهای مرتبط با آن در بخش جنوبی و همچنین طراحی بخش غربی پروژه و اتصال آن به میدانگاه بود.

در طول قریب به یک سال‌ونیم از شروع فرایند ایده‌پردازی، برنامه‌ریزی، طراحی، آماده‌سازی اجرای طرح و ساخت، مسائل و مشکلات مختلفی باعث توقف یا کند شدن فرایند اجرای طرح، عدم تداوم و هم‌پوندی اهداف، برنامه‌ها، طرح و اجرا در بخش‌های مختلف، حذف و یا تغییرات جدی در ارکان پروژه، ناتمام ماندن بخش‌هایی از طرح، عدم اطلاع‌رسانی صحیح و استماع عمومی و در نتیجه عدم مشارکت ذی‌نفعان مختلف به‌ویژه اهالی و کسبه پیرامونی در این طرح شد. بر اساس آسیب‌شناسی اولیه‌ای که از فرایند اجرای این طرح در چهار گام به عمل درآمد، در مهم‌ترین دلایل بروز مشکلات و در نتیجه ناکارآمدی طرح و برنامه را در بخش‌هایی از پروژه می‌توان به عدم آگاهی کافی دست‌اندرکاران پروژه از مفهوم قلمرو عمومی و همچنین ماهیت کالبدی، کارکردی فضای شهری، تعدد دستگاه‌های دخیل در مدیریت پروژه و ناهماهنگی‌های بسیار در بین کنشگران دخیل، بی‌توجهی متولیان به اولویت‌دادن به حقوق شهروندان، ایفای مفهوم حق به شهر و تحقق حکمروایی در فرایند برنامه‌ریزی، طراحی و اجرای طرح، عدم همراهی دستگاه‌های ذی نفع به‌ویژه شرکت‌های تأمین‌کننده زیرساخت‌های شهری، تغییرات متعدد مدیریت شهری و در نتیجه درخواست‌های متفاوت و در مواردی متناقض در ارکان پروژه، عدم توجه به نظام بهره‌برداری و رها شدن عرصه‌ها و فضاهای ساخته‌شده برای ایجاد سرزندگی و چشم‌ناظر در پروژه، توقف طولانی در اجرای بخش‌های کلیدی طرح به‌ویژه در اتصال بخش اجراشده با عرصه‌های پیرامونی برای بهره‌برداری مناسب شهروندان و کاهش آسیب‌های احتمالی اشاره کرد.

وقتی همه ساز خود را می‌زنند

ایزدی در توضیح بیشتر، یکی از چالش‌های اجرای طرح ساماندهی میدانگاه تجریش را دخالت همزمان دستگاه‌های مختلف به عنوان متولی می‌داند و می‌گوید: همزمان دستگاه‌های زیادی خود را متولی می‌دانند و از یک طرف منطقه تلاش می‌کند طرح ساماندهی اجرا کند و از طرف دیگر سازمان زیرساختی برای خودش مشاور گرفته و همزمان در نقاط دیگر میدان و خیابان شهرداری کار می‌کند. اینها تداخل‌های عجیب و غریبی است که وجود دارد. تمام این تداخلات داخل خود شهرداری است و سازمان

عرصه اصلی این مجموعه حد فاصل میدان قدس از شرق، میدان تجریش از غرب، خیابان حمید و بیمارستان شهدای تجریش از شمال و مجموعه بازار تاریخی تجریش و امام‌زاده صالح از جنوب بود. خیابان شهرداری، ستون فقرات این مجموعه به عنوان محور پیاده و قلمرو عمومی مجهز شهری به همراه سایر خوشه‌های تشکیل‌دهنده طرح، مورد طراحی قرار گرفت و در قالب گزینه‌های مختلف به مدیریت شهری ارائه شد. با توجه به موانع و مشکلات پیش‌روی مدیریت شهری در اجرای طرح‌های پیشین، اولین برنامه اجرایی بر اولویت اجرای فضای شهری در مقابل امام‌زاده صالح و ورودی بازار از غرب متمرکز شد. از دی‌ماه ۱۳۹۹ با تمرکز بر محدوده جنوب میدان تجریش، برنامه ساماندهی و بهسازی این عرصه شهری در قالب طرح باززنده‌سازی میدانگاه تجریش آغاز و با توجه به محدودیت‌های زمانی قائل‌شده از طرف مدیریت شهری، مراحل طراحی این مجموعه همزمان با اجرای طرح آغاز شد. با توجه به امکانات اجرایی و میزان تأثیرگذاری اقدام، اولویت مدیریت شهری بر طراحی و اجرای بخش جنوبی میدان تجریش واقع شد و بر این اساس پروژه باززنده‌سازی میدانگاه تجریش در سه مرحله مورد برنامه‌ریزی و طراحی قرار گرفت؛ مرحله اول پروژه، محدود به جلوخان امام‌زاده صالح و بازار تجریش با جایگزینی ایستگاه اتوبوس و فضاهای رهاشده موجود به عرصه‌ای مجهز و فضای شهری امن و ایمن طراحی و عملیات اجرایی آن آغاز شد.

ایجاد سه میدانگاه برای حل نابسامانی‌ها

ایزدی در توضیح بیشتر طراحی انجام‌شده برای حل نابسامانی‌های این میدان می‌گوید: به این ایده رسیده بودیم که می‌توانیم با ایجاد پلازاهای شهری که در هر کدام از این عرصه‌ها کار می‌کنند، قدری به ساماندهی این وضعیت کمک کنیم و به همین خاطر، با استفاده از شیئی که از میدان تجریش به سمت جنوب می‌رود، سه میدانگاه در این عرصه شش، هفت هزار متری پیش‌بینی کردیم؛ یک میدانگاه است که مستقیماً با خود بازار کار می‌کند، یک میدانگاه اصلی که قدمگاه صالحیه نام‌گذاری شده بود و یک میدانگاه دیگر. این کل طرح ما بود به همراه یک سری دسترسی‌ها برای افراد دارای معلولیت و افراد پیاده، با پله و رمپ و تجهیزات شهری و یک پوشش گیاهی مناسب که بتواند مجموعه فضای سبز میدان ولعصر را به میدان تجریش بکشد و ادامه پیدا کند. تمرکز ما روی این موارد در میدانگاه تجریش بود که در قالب یک پروژه، مسئولیت اجتماعی از طرف یک توسعه‌گر اجرا شد و هنوز فازهای تکمیلی‌اش باقی